

REGNUM

EGYHÁZTÖRTÉNETI ÉVKÖNYV

KÖZZÉTESZI:

A MAGYAR KATOLIKUS TÖRTÉNETÍRÓK
MUNKAKÖZÖSSÉGE

REGNUM ÉVKÖNYV
1936
TANULMÁNYI KÖNYVTÁR

1936

BUDAPEST

A márcsai görögkeleti püspökség kialakulása

A XVI. század második negyede a magyar Szent Korona országainak történetében szomorú korszakot nyit. Nálunk Mohács, Buda, Esztergom, Győr, Szigetvár, Temesvár, Szolnok e gyászos éra jelzőkövei, déli szomszédainknál Kosztajnica, Cetin története beszél nekünk szomorú idők nagy változásairól. Abban az időben, melyről most szólnok, Horvátország és Szlavónia térsége már nem a középkori társországoké többé: akkor Horvátország a tengerpart hosszában a mai Fiumétól a Narentáig, a Kapela—Dinara—Planina láncolatának mindkét lejtőjén fel északra a Gvozddal hegyességig terjedt. Ettől északra a Száván is túl — a három magyar vármegyéig — terjedt Szlavónia.

Most, a török előretörés következtében, a horvátok a régi „Croatia et Dalmatia” lakói, természetszerűleg északra húzódtak — át az Unán — a Kulpa vonala mögé. A középkori Horvátország, Cetin fővárosával együtt a török kezébe jut, a menekülő horvátok a Kulpa—Száva mögött lel biztosabban védhető helyre. Ezt a területet hívták a száborok: „Reliquiae reliquiarum incliti olim Regni Croatiae”-nek. Ekkor lesz az eddigi Szlavónia Horvátországgá s lesz Zágráb a török uralom első idején már Croatia központjává. Ilyen körülmények között a horvátok vagy az új Horvátországban, a „Reliquiae reliquiarum”-ban telepedtek le, vagy még tovább hatoltak s hazánk különböző részein találak új otthonra. Így Kőszeg vidékén, Vas, Zala, Győr, Moson, Sopron, Pozsony megyében. A horvátok elhagyott helyét foglalták el a vlahok, dolgozatom főszereplői, akik a török uralom előcsapatáiként szerepeltek, nem annyira rendezett sereg módjára, mint inkább nyájakkal legeltetve és elpusztítva minden lehetőt, hogy a török csapatoknak annál könnyebb dolguk legyen. Ez természetesen csak általános kép, mely nem mindenütt ismétlődött meg.

Tény azonban, hogy igen sok kárt tettek már ott, ahova török még nem tette be a lábát s közeledésük alig okozott kisebb

félelmet, mint a török reguláris hadak érkezésének híre. E félelem egyrészt, másrészt az a felismerés, hogy e vlahok, uszkokok és még néhány más néven említett szerb epikumú törzs a maga nyers, barbár erejével a mi frontunkon is felhasználható lehetne, indította Horvátország tényleges urait (nem földesurait, hanem katonai parancsnokait, generálisait, kapitányait), hogy az önként csatlakozókat szívesen fogadják, a még túlnan maradókat pedig amazokkal átcsalogattassák.

E tendenciának egy egész évszázadig tartó vándorlás lett az eredménye s következménye, hogy a tiszta horvát, — illetőleg idegen községek között új, — szerb — vlah telepek keletkeznek idegen néppel, idegen erkölcsökkel, szokásokkal, vallással, életmóddal.

* * *

2.

Kifejezeten hódoltságkori és kifejezeten szerb jelenség: a püspöki székhelyül szolgáló monostoregyház. A XVII. században ez nem magábanálló jelenség. A délmagyarországi görögkeleti szerb monostoregyházak a saját koruk szellemében egyik szakaszt teszik Dél-Magyarország történetének. Emlékük mindenestire érdekes részlete a délvidéki szerbek múltjának, amennyiben mindegyik monostoregyház közvetlen hatással volt a körülötte csoportosuló szerb községek lelki és érzelmi világára. Adatokkal bizonyítható, hogy a szerb községek elhelyezkedése mindenütt a monostoregyházak környékén történt.

Amit velük kapcsolatban Szentkirály¹ a délmagyarországi, elsősorban a bácskai és bánsági szerbekre mond, ugyanaz áll a Dráva—Száva-közi, horvát—szlavónországi, sőt krajnai szerbekre, vagy, ahogy ezeket külön nevezük: vlahokra is. Általános jelenség, hogy az ily monostorok néhol püspöki székházak is voltak — a XVIII. századig.

Ezekből indult ki a szerb nép egyházkormányzata és társadalmi, kulturális, sőt intím politikai életének vezetése is.

A rigómezei csata végetvetett Hatalmas Dusan Rasciájának, amely már évtizedek óta ügyis apró kényurak martaléka lett. Az egykori — balkáni viszonylatban — hatalmas birodalom immár a Dunától délre elterülő kis Despotiává zsugorodik, míg 1459-ben ebből is pasalikot szervez a török s ezzel a szerbek államiságának utolsó csonkja is elszáradt.

Még az autoketál ipeki patriarchátus is megszűnik. Csak egy évszázad múlva, amikor a különlegesen török janicsár-nevelés már történetre tekint vissza a meghódítottaknál s egész tekintélyességű török nagyságot tud felmutatni, változik meg egy kissé a kép: e renegát nagyságok igyekeznek régi hazájuk javára jóvátenni mindazokat, amiknek megtörténtéért nem is ők

¹ A szerb monostoregyházak tört. emlékei Magyarországon. 33. l.